

Михайлина Коцюбинська з роду Коцюбинських

(до 90-річчя від дня
народження)

«Попри все я вдячна долі!»

Коцюбинська Михайлина Хомівна (1931-2011) – українська літературознавиця, критикиня, перекладачка, спадкоємиця великого роду Коцюбинських, активна учасниця руху шістдесятників.

Лауреат літературної премії імені Олександра Білецького (1993), премії імені Василя Стуса (1994), премії фундації Антоновичів (1996), всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського (1998), премії імені Олени Теліги (2001), Чернігівської обласної літературної премії імені Михайла Коцюбинського (2003), Національної премії України імені Тараса Шевченка (2005).

Заслужений діяч науки і техніки України (грудень 2001), Почесний доктор Національного університету «Києво-Могилянська академія». Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2006), відзначена медаллю Івана Мазепи (2017).

Михайлина Хомівна Коцюбинська народилася у Вінниці 18 грудня 1931 р. Вона змалку зростала в атмосфері пошани до Слова й Таланту.

«Я народилася... і навіть казали мені, в тій самій кімнатці, що й Коцюбинський. І назвали мене на честь його. І все своє життя я була свідомо цієї високої чести й відповідальності і намагалася – що б не робила... які б непрості моральні дилеми не поставали переді мною – імені цього не зганьбити», – писала вона.

Батько – Хома Михайлович, молодший брат Михайла Коцюбинського – не отримав ґрунтовної освіти, мав за плечима народний університет Шанявського у Москві. Мати – Катерина Яківна Бедризова, кримська вірменка за походженням, закінчила Петербурзькі вищі жіночі Бестужівські курси.

У 1929 р. Бедризову-Коцюбинську звинуватили в українському націоналізмі, і лише вірменське походження врятувало її від включення до кримінальної справи на членів Спілки Визволення України (СВУ).

У 1935 р. Хома Михайлович разом з родиною переїздить до Чернігова з наміром створити новий музей.

У серпні 1941 р., коли вже йшла Друга світова війна, родина була евакуйована до столиці Башкирії – Уфи.

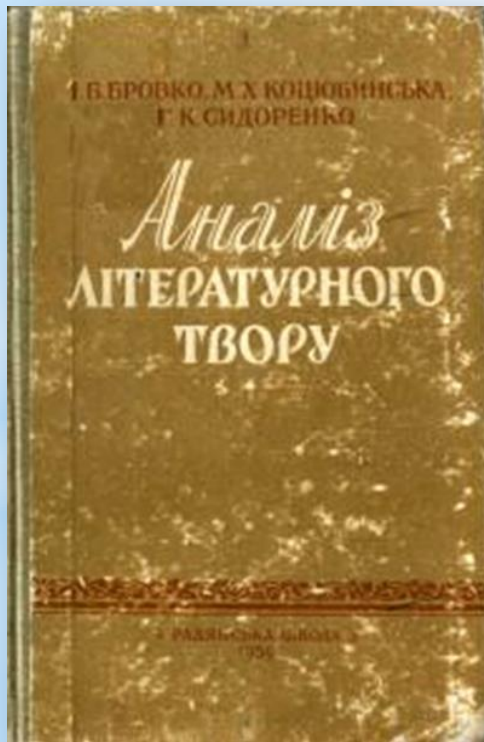
Повернувшись з евакуації, Михайлина навчалася в одній із чернігівських шкіл. У 1949 р., закінчивши школу із золотою медаллю, стала студенткою українського відділення філологічного факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка.

По закінченні університету навчалася в аспірантурі у академіка О. І. Білецького. Захистила кандидатську дисертацію «Поетика Шевченка і український романтизм». Пріоритетом для Коцюбинської було подвижницьке служіння національній ідеї та розвитку української культури.

М. Х. Коцюбинська досліджувала поетику художнього твору у творчості Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Тичини, О. Довженка, В. Стефаника, М. Бажана, Б. Антоненка-Давидовича, З. Геник-Березовської, Л. Кисельова, В. Вовк, В. Стуса, І. Світличного, І. Жиленко. Писала також про своїх однодумців-соратників, сучасників М. Лукаша, Г. Кочура, Є. Сверстюка, Н. Світличну, І. Дзюбу, А. Горську. Розглядала теоретичні аспекти естетичних принципів, своєрідність віршованої системи, специфіку творчого мислення, народно-поетичного підґрунтя слова Т. Шевченка.

Коцюбинська, М. Ф. Поетична мова / М. Ф. Коцюбинська // Аналіз літературного твору : посіб. для вчителів / І. Б. Бровко, М. Ф. Коцюбинська, Г. К. Сидоренко. – Київ, 1959. – С. 49–127.

Надано відомості з теорії поетичної мови. Автор наголошує на необхідності на конкретних прикладах аналізу мови художнього твору весь час поглиблювати розуміння учнями мовної образності, зокрема поняття про різні форми порівнянь, метафоричні епітети, розуміння метонімії і синекдохи, синтаксичні фігури тощо. Це необхідно для того, щоб підготувити учнів до самостійного і цілісного аналізу мови художнього твору.

Коцюбинська, М. Ф. Образне слово в літературному творі : питання теорії худож. творів / М. Ф. Коцюбинська. – Київ : Вид-во Акад. наук УРСР, 1960. – 188 с.

У теоретичній розвідці авторка поєднує літературознавчий аналіз із мовознавчим. Зазначено, що в методиці аналізу художнього твору особливої ваги набуває дослідження художньої мови не як формальної системи знаків, а як форми існування художнього змісту в літературі – мистецтві слова.

Коцюбинська, М. Ф. Література як мистецтво слова : деякі принципи літ. аналізу худож. мови / М. Ф. Коцюбинська. – Київ : Наук. думка, 1965. – 323 с.

Робота висвітлює основні аспекти вивчення художньої мови, накреслює принципи аналізу мови художніх творів у загальній системі літературознавчого дослідження. Літературознавчий аналіз мови дає можливість простежити специфічні закономірності становлення літературного твору як єдиного художнього організму, розкрити «секрети» поетичної майстерності.

З листопада 1957 р. по 1968 р. М. Х. Коцюбинська – молодший науковий працівник, а потім старший науковий працівник відділу теорії літератури і шевченкознавства Інституту літератури імені Тараса Шевченка АН УРСР. В Інституті організовували літературні вечори молодой поезії, на яких виступали І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич, І. Дзюба.

Михайлина Хомівна була активним учасником руху шістдесятників. Своїми духовними наставниками вважала перекладача Григорія Кочура та письменника генерації Розстріляного Відродження Бориса Антоненка-Давидовича.

Винятковий вплив справили на неї Євген Сверстюк, Іван Світличний, Юрій Бадзьо та інші шістдесятники, об'єднані в Клубі Творчої Молоді. Вона дружила з Аллою Горською, Оленою Апанович, Ліною Костенко, Зіновією Геник-Березовською.

Коли почалися арешти серед української інтелігенції, молоді письменники та науковці вирішили повідомити про це громадськість – публічно виступити проти того, що відбувалося в країні.

4 вересня 1965 р. на показі кінострічки Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у київському кінотеатрі «Україна» виступив Іван Дзюба. Його підтримали Василь Стус та В'ячеслав Чорновіл. За заклик В. Чорновола «Хто проти арештів, встаньте!» Коцюбинська підвелася разом з іншими.

Репресії, які прокотилися серед української інтелігенції, позначилися і на долі Михайлини Коцюбинської: у 1966 р. вона була виключена з лав КПРС, у 1968 р. – звільнена з Інституту, до 1987 р. – позбавлена можливості займатися науковою роботою.

Михайлина Хомівна майже рік шукала роботу з огляду на негласну заборону на її працевлаштування. Згодом за клопотанням товаришки з Канади Марії Скрипник (діячки прорадянського Товариства об'єднаних українців Канади) їй вдалося влаштуватися на роботу у видавництві «Вища школа» у відділ уніфікації наукової термінології, де вона займалася літературним редагуванням.

Там Михайлина Хомівна пропрацювала 18 років (1969-1987). Це були роки утисків, наклепів, повної ізоляції – за цей час у друк не прорвалося жодного слова, а книжки вилучали з бібліотек.

У 1972 р. Михйлину регулярно викликали на допити в КДБ УРСР, зокрема у справі Василя Стуса, якому на суді, вона дала високу характеристику. Надіслала лист-протест очільнику КПУ В. Щербицькому, де вимагала звільнити з-під арешту Надію Світличну. Буденними були обшуки, вилучення авторських статей, допити. Не підписала спільний лист-каяття із Зиновією Франко, сфабрикований органами КДБ, що мав дискредитувати рух шістдесятників.

Коцюбинська пережила шантаж радянської влади відносно удочереної Тетяни, яку погрожували забрати з родини.

«Все інше – якесь нетривке, примарне, а іноді химерне до гротесковості. А з нею все – і радощі, і болі, і втома, і тривоги – все якесь дуже реальне, моє і людське»
(з листа від 18.02.68 р.)

Нова хвиля репресій проти М. Коцюбинської почалася у зв'язку з арештами в 1977 р. членів Української Гельсінкської групи, до якої вона формально не належала, але активно спілкувалася з деякими її членами. Її допитували у справах М. Матусевича, М. Мариновича, В. Стуса.

На допитах їй зачитували якісь, переважно сфабриковані свідчення проти неї, підсовували екстремістські статті тощо. І все це треба було спростувати, внутрішньо пережити.

У 1983 р. вона доглядала овдовілого Бориса Антоненка-Давидовича, який умовив жінку узяти шлюб і перебратися до нього. Однак органи КГБ фактично заборонили письменника недієздатним і віддали під опіку родичці. Він дуже болісно переживав це і 9 травня 1984 р. помер.

У кінці 80-х рр., під час горбачовської «перебудови» Михайлина Хомівна повернулася до літературної праці.

У 1988 р. Михайлина Коцюбинська вступила до Спілки письменників України.

Реальною і вагомою ознакою змін у суспільстві було те, що Коцюбинську в 1987 р. випустили за кордон – до Чехословаччини. З того часу й почалися численні відрядження за кордон із виступами в університетах та доповідями на міжнародних конференціях в Польщі (1988), Парижі (1990), Канаді (1992), Великобританії (1993).

У 1990 р. вийшла друком її книжка «Етюди про поетику Шевченка». У 1991 р. Коцюбинська упорядкувала першу видану в Україні збірку поезій Василя Стуса «Дорога болю».

У 1992 р. Михайлина Хомівна повернулася на роботу до Інституту літератури на посаду старшого наукового співробітника відділу рукописних фондів та текстології. У 1994-1997 рр. була головою редакційної колегії академічного зібрання творів В. Стуса у 6-ти томах. Цю працю вона вважала найважливішою у своєму доробку.

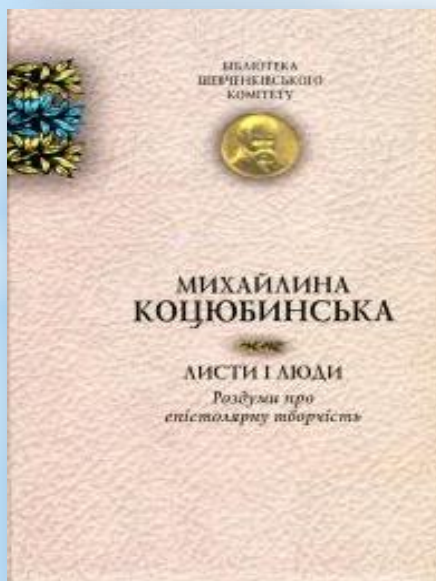
Значний резонанс викликали її книжки «Зафіксоване і нетлінне» (2001), двотомник «Мої обрії» (2004), відзначений Національною премією України імені Тараса Шевченка (2005), «Книга споминів» (2006), «Історія, оркестрована на людські голоси» (2008).

В останні роки Михайлина Хомівна працювала як упорядник і коментатор над зібранням творів В. Чорновола у 10 томах, а також редактором-консультантом чотиритомного видання «Листи сучасників до Михайла Коцюбинського», виданого Чернігівським літературно-меморіальним музеєм-заповідником.

Коцюбинська, М. Листи і люди : роздуми про епістолярну творчість / М. Коцюбинська. – Київ : Дух і Літера, 2009. – 582 с. – (Бібліотека Шевченківського комітету).

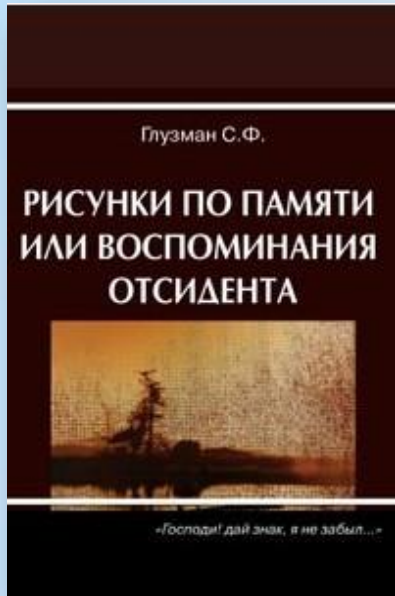
У книзі розглянуто лист як специфічний вид словесної творчості, його стилістику і поліфункціональність, висвітлено долю і значення української мистецької епістолярної спадщини.

Представлено низку статей про епістолярій українських письменників та громадських діячів (Т. Шевченка, М. Коцюбинського, В. Стуса, В. Чорновола та ін.).

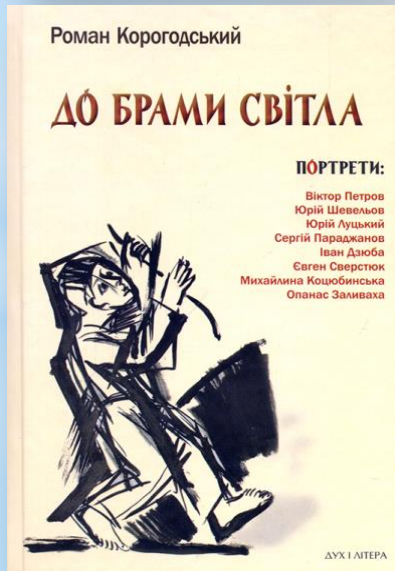

Література про М. Х. Коцюбинську

Глузман, С. Хранительница (Михайлина Коцюбинська) / С. Глузман // Рисунки по памяти, или Воспоминания отсидента / С. Глузман. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Киев, 2016. – С. 465.

Автор занурює читача в суб'єктивний людський світ епохи тоталітаризму, малює портрети людей, яких він зустрічав на своєму шляху. Михайлину Коцюбинську він називає хранителькою європейської української культури, хранителькою культури і совісті.

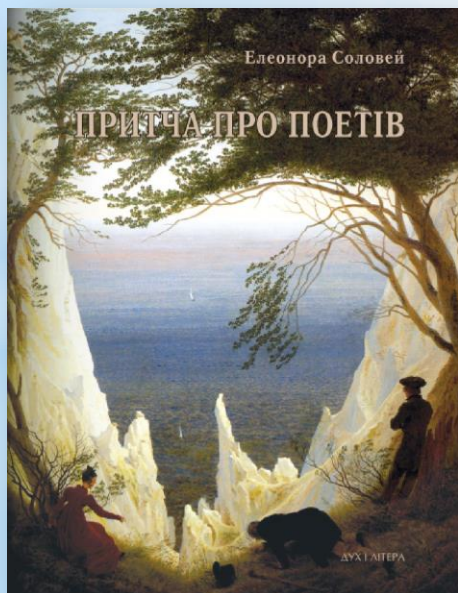
Корогодський, Р. Михайлина. Фрагменти незакінченого мемуарного есею: М. Коцюбинська / Р. Корогодський // До Брамы Світла : портрети / Р. Корогодський. – Київ, 2016. – С. 385-399. – (Постаті культури).

В есеї згадується все істотне, що характеризувало взаємини автора з Михайлиною Коцюбинською протягом 40 років.

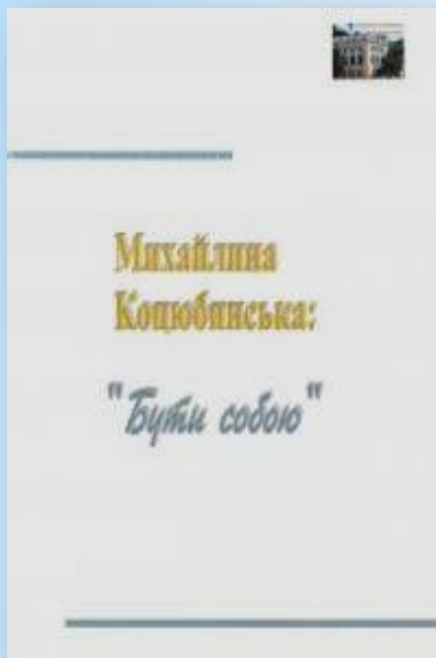
Сверстюк, Є. Слово і честь імені ; Самозахист культури / Є. Сверстюк // Світлі голоси життя / Є. Сверстюк. – Київ, 2015. – С. 634–650.

Автор дав найточніші характеристики особистості М. Коцюбинської: «неоцінений дар Михайлини – непохитна об'єктивність, «вона з тих людей, для яких спокійне сумління – понад усе», «відповідальність за честь імені стояла над нею сторожем».

Соловей, Е. Біле світло абсолюту / Е. Соловей // Притча про поетів : ще чотири маленькі еврист. повісті, трохи спогадів / Е. Соловей. – 2-ге вид. – Київ, 2018. – С. 190-206.

У книжці-одкровенні авторка зазначає: «Вона була не лише талановитим літературознавцем, літератором, а й незаперечним моральним авторитетом... саме вона, племінниця Михайла Коцюбинського, єднала нас із добою літературної класики в особливий, особистісний, «фамільний» спосіб».

Михайлина Коцюбинська: «Бути собою» : біобібліогр. нарис / Нац. парлам. б-ка України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України ; авт. нарису Л. Тарнашинська ; уклад. В. Патока. – Київ : Нац. парлам. б-ка України, 2005. – 59 с. : портр. – (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління ; вип. 9).

У бібліографічному посібнику надано відомості про 345 праць Коцюбинської. Переважна більшість із них написана в останні 15 років. Біобібліографічний нарис містить літературознавчу статтю, в якій подано аналіз життєвого і творчого шляху М. Коцюбинської, а також бібліографічний покажчик її праць і літератури про життя і діяльність.

«У мерехтінні найдорожчих лиць»: згадуючи Михайлину Коцюбинську / Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.» [та ін.]. – Київ : Дух і Літера, 2012. – 576 с. : іл.

Видання містить спогади про Михайлину Коцюбинську, що залишили люди, які спілкувалися з нею в різні періоди життя, не друковані за життя тексти М. Коцюбинської, її листи і листи до неї, унікальні світлини.

12. Півонії батькового саду

13. З батьками «Любий, мій подорянці Марусі Ісук на згадку про наше перше знайомство та з надією на дальші часті зустрічі. К. Коцюбинська. 30/V 49 р. Чернігів»

14. Михайлина Коцюбинська з мамою в Музеї Тараса Шевченка. 1949 р.

8. З батьками і лялькою. Вінниця, 1933–34 роки

10. У садку Чернігівського музею Михайла Коцюбинського з Оленкою Штейнськ та сином Зої Коцюбинської-Єфіменко. 1947

11. «Ленінград, 1948 р.»

9. За зиму Міля піросла

Померла Михайлина Хомівна у Києві 7 січня 2011 р. від ускладнень після грипу. Похована на Байковому цвинтарі.

22 вересня 2011 р. в Чернігові на честь Михайлини Коцюбинської було відкрито меморіальну дошку. Її встановлено на фасаді школи № 17 (колишня залізнична школа № 41), яку у 1949 р. із золотою медаллю закінчила Коцюбинська.

У с. Оринин на Хмельниччині було названо вулицю на честь Михайлини Хомівни Коцюбинської. У 2006 р. вона провела там місяць на запрошення літературознавця, доктора філологічних наук, викладача Кам'янець-Подільського університету Олега Рарицького.

«Вона до кінця зберегла неушкодженим сам дух шістдесятництва: віру в неминуче оновлення як культури, так і суспільства, у відновлення справедливості, правди. Здобута незалежність України була для неї, як і для найближчих її сподвижників, винагородою за всі поневіряння та утиски. А все, що далі відбувалося з молодого державою, – то були насправду події особистого її життя...»

Елеонора Соловей

«Нелегко було вирватися з тотального ідеологічного полону, але Михайлина Коцюбинська в світі половинчатих душ і узаконених напівправд однозначно засвітилася на дорозі гнаних за правду і вірних цій правді до кінця.»

Євген Сверстюк